

В. П. Приходько,

д. е. н., с. н. с., заступник Голови Закарпатської обласної державної адміністрації

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ

V. Prikhodko,

PhD, Senior Scientist, Deputy Head of the Transcarpathian Regional State Administration

GOVERNMENT REGULATION AS A NECESSARY CONDITION OF ECONOMIC SECURITY REGIONS

У статті розглянуто необхідність державного регулювання для забезпечення економічної безпеки регіонів. Визначено загрози економічної безпеки регіону. Розглянуто основні причини, що зумовлюють виникнення загроз економічній безпеці. Встановлено негативні тенденції трансформаційних змін у структурі економіки регіонів України.

The article describes the need for government regulation to ensure the economic security of the regions. Identified threats to the economic security of the region. The main reasons for the emergence of threats to economic security. Found negative trends transformational change in the economic structure of the regions of Ukraine.

*Ключові слова: державне регулювання, економічна безпека регіонів, загрози, регіон, трансформаційні зміни.
Key words: government regulation, the economic security of the region, threats, region, transformational change.*

ВСТУП

Сьогодні, на етапі трансформації української економіки, стає очевидною згубність продовження курсу на ліквідацію системного державного регулювання економіки, тому відчувається необхідність корегування стратегії й тактики реформ у напрямі посилення державного регулювання економічної безпеки країни й регіонів.

Держава в умовах сучасного ринкового господарства виконує важливі функції стимулювання розвитку виробництва та зростання добробуту населення, підвищення якості життя. Для цього вона зобов'язана не тільки забезпечувати все необхідне для нормального функціонування ринкової конкуренції, захищати законні права громадян і підприємств, а й допомагати господарюючим суб'єктам адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, створювати сприятливі умови для активізації їх виробничої діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою дослідження є визначення необхідності державного регулювання для забезпечення економічної безпеки регіонів.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань дослідження: визначення загроз економічній безпеці регіону; розгляд основних причин, що зумовлюють виникнення загроз економічній безпеці; встановлення негативних тенденцій трансформаційних змін у структурі економіки регіонів України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам державного регулювання економічної безпеки регіонів присвятили свої праці відомі вчені, зокрема: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, Е.А. Олейников, В.А. Предбородський, В.К. Сенчагов, Б.І. Суховірський, Н.М. Яценко та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Україна не так давно стала на шлях формування демократичного громадянського суспільства та ринкового господарювання. Проблеми економіки, подолання кризових явищ вимагають підвищення ролі держави та активізації її діяльності в напрямі формування принципів, визначення стратегічних цілей, економічних реформ, засобів та інструментів саме довгострокової політики.

Трансформаційні процеси в Україні, здійснення радикальних реформ, на базі яких буде забезпечено уникнення загроз національній безпеці, передбачають всебічний комплексний розвиток регіонів, раціоналізацію регіональних господарських систем.

Регіон як частина території країни, відмінна від суміжних територій, з певним поєднанням природно-географічних, соціально-економічних, демографічних, національно-культурних, екологічних та інших ознак, характеризується єдністю і цілісністю, комплексністю та певною виробничою спеціалізацією. У регіонах концентруються інтереси держави, вітчизняних і зарубіжних підприємств, організацій [6].

Розвиток регіонів, регіональних господарських систем значною мірою залежить від ефективності механізмів державного регулювання регіональної політики, під якою слід розуміти сукупність заходів, що здійснюються державою у сфері комплексного розвитку регіонів країни відповідно до їх поточних і стратегічних цілей. Ці заходи спрямовуються на стимулювання ефективного розвитку продуктивних сил регіонів, раціональне використання їх ресурсного потенціалу, забезпечення екологічної безпеки, удосконалення територіальної організації суспільства і на цій основі — створення умов для забезпечення економічної безпеки регіонів та держави.

Державне регулювання забезпечення безпеки регіону є органічною складовою механізмів її забезпечення та спрямоване як на забезпечення всебічного розвитку регіонів, так і на збереження територіальної цілісності держави. Здійснення першого напрямку відбувається завдяки чіткому розмежуванню повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. За умови вдалого, науково обгрунтованого розподілу повноважень підвищується правова відповідальність усіх сторін за вирішення завдань забезпечення економічної безпеки регіонів і комплексного розвитку територій. При здійсненні другого напрямку державного регулювання регіональної політики визначальним є принцип дотримання пріоритетів загальнодержавного значення, органічної єдності комплексного розвитку регіонів і країни в цілому [1].

Всебічно обгрунтовані методи та механізми державного регулювання економічної безпеки регіону мають базуватися на врахуванні та оптимальному поєднанні загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів. Причинами й аргументами на користь проведення політики регіональної безпеки є різні рівні розвитку регіонів і наявність специфічних регіональних проблем. Враховуючи масштаби території України, неоднаковий природно-ресурсний потенціал різних регіонів, відмінності у розміщенні їх продуктивних сил, особливості політичних поглядів населення, різницю у рівні зайнятості, потреба у проведенні всебічно обгрунтованої політики регіональної безпеки є очевидною.

Протилежним поняттю "регіональний інтерес" є поняття "загроза економічній безпеці регіону", під якою розуміється сукупність умов і факторів, дія яких впливає на функціонування та розвиток економіки регіону.

До загроз економічній безпеці регіону можна віднести:

- зміну рівня і структури доходів та витрат населення;
- зміну демографічної ситуації;
- зростання соціальної напруженості в суспільстві;
- зміну рівня економічної активності населення;
- зростання бідності;
- зміну рівня добробуту населення;
- спад виробництва;
- структурну реформованість економіки;
- зниження курентоспроможності продукції регіону;
- низький рівень оновлення основних фондів;
- зміну стану науково-технічного потенціалу;
- зміну рівня інвестиційної активності;
- зміну рівня відкритості економіки;
- нераціональну структуру регіонального бюджету;
- зниження ефективності регіональної системи оподаткування;
- залежність від імпорту стратегічних ресурсів;
- криміналізацію економіки;
- загрозу зміни екологічної ситуації.

До основних причин, що зумовлюють виникнення загроз економічній безпеці через регіональні чинники, можна зарахувати:

— наявність у регіонах негативних соціальних наслідків структурної перебудови економіки, якої потребують національні інтереси;

— незабезпечення регіонами виконання заходів у національних програмах, які мають ресурсну підтримку з боку держави;

— відсутність умов та механізмів забезпечення рівних стартових можливостей життєдіяльності населення з урахуванням мінімальних гарантій держави та бюджетної забезпеченості одного мешканця;

— незбалансованість формування та здійснення регіональних програм і цільових державних програм підтримки конкретних регіонів;

— відсутність балансу інтересів у системі "центр-регіон";

— зростання кількості депресивних регіонів;

— критичний стан малих міст та сіл, шахтарських поселень у районах закриття вугільних шахт та відсутність ефективних заходів щодо їх відродження та підтримки;

— відсутність державної підтримки регіонів, які мають стратегічне значення;

— нечітка визначеність обов'язків, прав, повноважень та відповідальності між центром і регіонами;

— неефективний міжрегіональний розподіл праці, недосконалість механізму використання трудових ресурсів, несформованість регіональних ринків праці [4].

Державне регулювання та реалізація політики регіональної безпеки в Україні є основою трансформації економіки, яка зумовлена становленням державності України та розпадом єдиного народного господарського комплексу СРСР, лібералізацією економічної діяльності, що призвело до необхідності встановлення нових господарських зв'язків як усередині держави, так і за її межами, необхідністю створення національного господарського комплексу на базі ефективного використання наявних ресурсів, переваг територіального розподілу праці та ринкових засад господарювання.

У перші роки незалежності здебільшого були закладені наукові та правові основи такої політики, які суттєво не змінили реальну ситуацію в державі. Тим часом на фоні прогресуючої економічної кризи між регіонами України продовжували зростати диспропорції не тільки економічного, а й демографічного, соціального, екологічного характеру.

Зокрема, за офіційними даними, з 1996 до 2006 років різниця між максимальним і мінімальним значенням показника випуску промислової продукції на душу населення у регіонах зросла з 2,68 до 6,23 рази, а частка п'яти найменш промислово розвинутих регіонів у загальному обсязі виробництва становила відповідно, 6,08 % — у 1996 р., 6,75 % — у 2006 р. У 2001 р. різниця між найвищим та найнижчим рівнем доходів на душу населення становила 6,86 рази, а в 2006 р. скоротилася до 2,26 рази [3].

У 90-ті роки минулого століття окреслилися як загальні, так і специфічні тенденції трансформаційних змін у структурі економіки регіонів України. До загальних належать:

— зменшення обсягів виробництва у реальному секторі економіки, який становить фундамент економічного виробництва, виступає основою створення продукту і доходу. Особливо це стосується галузей матеріального виробництва, зокрема промисловості, сільського господарства, будівельної індустрії;

— недостатній розвиток галузей і виробництв, що є споживачами високих технологій, наукоємного виробництва;

— деформації у процесі відтворення основного капіталу, низька частка його чистого нагромадження, що пов'язане з віковою структурою основних фондів;

— скорочення зайнятості у переважній більшості сфер економічної діяльності, зростання рівня прихованого безробіття;

— зростання частки галузей, які надають послуги: транспорту, зв'язку, житлово-комунального господарства, загальної комерційної діяльності;

— збільшення питомої ваги зайнятих у сільському господарстві, особливо в особистому підсобному, що є захисним засобом створення особистого доходу. Проте така форма зайнятості призводить до регресу, оскільки в умовах кризи цього сектора здебільшого не набуває товарної форми, а споживається самими ж виробниками та членами їх сімей [5].

Негативні тенденції в розвитку регіонів потребують комплексного підходу до їх подолання, активізації трансформаційних процесів, спрямування їх на вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Важливим та необхідним стає оптимальне поєднання всієї множини об'єктів природи, суспільства і забезпечення такої територіальної організації їх функціонування, при якій регіональні природно-суспільні системи мали б стабільну здатність до стійкого розвитку та відтворення. Оскільки всі регіони в країні безпосередньо або опосередковано взаємопов'язані, то економічні трансформації зміни економічної ситуації в одному з них позначаються на економічній ситуації в інших.

Необхідною умовою забезпечення економічного зростання та регіональної безпеки є перебудова управління регіональним розвитком у напрямі розширення прав і самостійності регіонів щодо вирішення багатьох питань економічного й соціального характеру. Основу має становити загальнодержавний рівень управління регіональним розвитком, якому належить забезпечувати входження України у світовий економічний процес, впровадження нововведень з урахуванням територіальних відмінностей, розробку генеральних напрямів соціально-економічного розвитку з визначенням його основних регіональних відмінностей [7].

Забезпечення економічної безпеки, стабільного економічного прогресу вимагає посилення ролі держави в регулюванні соціально-економічних процесів у регіонах. Це стосується, насамперед, управління товарними потоками, впровадження інноваційних технологій і процесів, створення умов для задоволення інтересів власного товаровиробника, відновлення традиційних та створення нових ринків збуту — товарів і послуг. Основу регіональних економічних інтересів та забезпечення регіональної безпеки мають становити економічна ефективність і соціальна доцільність функціонування господарських структур у регіонах незалежно від форм власності. Пріоритетною в кризовий період повинна стати діяльність зі створення суб'єктами господарювання конкурентоспроможного продукту.

Регіональна ланка управління має забезпечувати створення належних умов для проживання населення, ефективного використання територіальних ресурсів, наявного промислового потенціалу, розвитку взаємовигідних міжрегіональних виробничих відносин. Саме в регіонах реалізується принцип економічної самостійності, оскільки в них задовольняється основна частина матеріальних і духовних потреб людини. Регіони формуються як відповідні комплекси, збалансовані за природно-ресурсною, демографічною, виробничою, соціальною та екологічною підсистемами, що визначають відповідну регіональну спеціалізацію [2].

Отже державне регулювання забезпечує регіональну економічну безпеку господарських систем та регіональний розвиток господарств країни в цілому. Але в свою чергу це потребує проведення глибоких наукових досліджень теоретичного і практичного характеру в розробці механізмів державного регулювання.

ВИСНОВКИ

Сьогодні, на етапі трансформації української економіки, стає очевидною згубність продовження курсу на ліквідацію системного державного регулювання еко-

номіки, тому відчувається необхідність корегування стратегії й тактики реформ у напрямі посилення державного регулювання економічної безпеки країни й регіонів.

До загроз економічної безпеки регіону можна віднести:

- зміну рівня і структури доходів та витрат населення;
- зміну демографічної ситуації;
- зростання соціальної напруженості в суспільстві;
- зміну рівня економічної активності населення;
- зростання бідності;
- структурну реформованість економіки;
- зниження курентоспроможності продукції регіону;
- низький рівень оновлення основних фондів та інші.

До основних причин, що зумовлюють виникнення загроз економічній безпеці через регіональні чинники, можна зарахувати:

- наявність у регіонах негативних соціальних наслідків структурної перебудови економіки, якої потребують національні інтереси;
- незабезпечення регіонами виконання заходів у національних програмах, які мають ресурсну підтримку з боку держави;
- відсутність умов та механізмів забезпечення рівних стартових можливостей життєдіяльності населення з урахуванням мінімальних гарантій держави та бюджетної забезпеченості одного мешканця та інші.

Основні негативні тенденції трансформаційних змін у структурі економіки регіонів України:

- зменшення обсягів виробництва у реальному секторі економіки, який становить фундамент економічного виробництва, виступає основою створення продукту і доходу. Особливо це стосується галузей матеріального виробництва, зокрема, промисловості, сільського господарства, будівельної індустрії;
- недостатній розвиток галузей і виробництв, що є споживачами високих технологій, наукоємного виробництва та інші.

Отже, державне регулювання забезпечує регіональну економічну безпеку господарських систем та регіональний розвиток господарств країни в цілому.

Література:

1. Предбордський В.А. Економічна безпека держави: монографія / В.А. Предбордський. — К.: Кондор, 2005. — 391 с.
2. Сенчагов В.К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие (книга четвертая) / В.К. Сенчагов; Ин-т экономики РАН. — М.: Финстатинформ, 2002. — 128 с.
3. Статистичний щорічник України за 2006 рік. — К.: Консультант, 2007. — 632 с.
4. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004—2015 роки) / авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон.прогнозування НАУ України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. — К.: ВЦ Держкомстату України. — 416 с.
5. Суховірський Б.І. Регіональна стратегія економічного розвитку України (теоретичні та практичні основи геоeкoнoмiкi) / Б.І. Суховірський. — К.: КНЕУ, 2000. — 154 с.
6. Экономическая и национальная безопасность: Учебник / под ред. Е.А. Олейникова. — М.: Экзамен, 2004. — 768 с.
7. Яценко Н.М. Регіональна економічна безпека у контексті національної економічної безпеки / Н.М. Яценко // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — № 3—6. — С. 10—18.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2013 р.